

(oud, maar nuttig)

Straks kiest uw kind een profiel

Informatie over de tweede fase voor ouders

Inhoud

- tekst 1: Straks kiest uw kind een profiel: over de inhoud van het onderwijs, de vier profielen, de achtergronden en de nieuwe vakken.
- tekst 2: De aanpak van het onderwijs: over het studiehuis, het vrije deel en de examens
- tekst 3: Studielast: een uitleg van het begrip studielast
- tekst 4: De profielen: een korte kenschets van de profielen en op welke vervolgstudies ze aansluiten, de complete studielasttabellen.
- tekst 5: Van mavo naar havo naar vwo....en andersom: over tussentijdse doorstroming
- tekst 6: Naar hbo en wo: over doorstroming naar het vervolgonderwijs
- tekst 7: Samenvatting: de tweede fase in vogelvlucht
- tekst 8: Het studiehuis op televisie, radio en Internet: een beschrijving van de televisie en radioserie die door Teleac/NOT zijn uitgezonden
- bijlage: Drie diagrammen waarin de studielasttabellen vereenvoudigd zijn weergegeven.

Bij de productie van de teksten is dankbaar gebruik gemaakt van het commentaar van de ouderverenigingen NKO, LOBO, Ouders & COO en VOO. Deze ouderverenigingen behartigen de belangen en rechten van ouders en ondersteunen ouders in ouderraden en medezeggenschapsraden. Ook voor (telefonische) informatie over de vernieuwingen in de tweede fase kunnen ouders bij hen terecht.

Landelijke Oudervereniging Bijzonder Onderwijs op algemene Grondslag (LOBO)
Bezuidenhoutseweg 251, 2594 AM Den Haag, tel. 070-385 08 66, fax 070-335 12 54.

Nederlandse Katholieke Oudervereniging (NKO)
□t Hoenstraat 30, postbus 97805, 2509 GE Den Haag, tel. 070-328 28 82, fax 070-324 89 23
(www.nko.nl).

Vereniging voor Ouders, Christelijk Onderwijs en Opvoeding (Ouders & COO)
Hoofdstraat 101a, postbus 125, 3970 AC Driebergen, tel. 0343-51 34 34, fax 0343-51 55 56.

Vereniging voor Openbaar Onderwijs (VOO)
Blekerstraat 20, postbus 10241, 1301 AE Almere, tel. 036-533 15 00, fax 036-534 04 64.

1. De inhoud van het onderwijs

Vier profielen

Straks in de derde of de vierde klas van havo en vwo kiest uw kind een profiel. Dit profiel bestaat uit een combinatie van een aantal vakken die opleidt voor een bepaalde sector van de maatschappij. Er zijn vier profielen: □Cultuur en maatschappij□, □Economie en maatschappij□, □Natuur en gezondheid□ en □Natuur en techniek□.

Naast dit profiel volgen alle leerlingen een breed pakket algemeen vormende vakken: Nederlands, Engels, algemene natuurwetenschappen, geschiedenis en maatschappijleer, culturele en kunstzinnige vorming en lichamelijke opvoeding. Op het vwo horen daar eveneens Frans en Duits bij. Alle vwo'ers volgen tot het eindexamenjaar drie moderne talen: Engels, Frans en Duits. Op havo kiezen de leerlingen Frans of Duits als examenvak erbij. Voor gymnasiasten komt daar één van de klassieke talen Latijn of Grieks bij. Op de havo staat niet de combinatie geschiedenis en maatschappijleer bij de verplichte vakken, maar alleen maatschappijleer. Het onderwijs op havo en vwo bestaat straks niet alleen uit de profielvakken en het verplichte □gemeenschappelijk□ deel met de algemeen vormende vakken. Er is ook een vrij deel. In dit vrij deel kunnen de leerlingen van havo en vwo extra vakken kiezen. Dit kunnen vakken zijn uit een ander profiel of keuzevakken. Bijzondere scholen zullen in het vrij deel ook godsdienstonderwijs geven. De schema's geven een overzicht van de vakken in het gemeenschappelijk deel, het profiel en de keuzevakken voor het vrij deel van havo en vwo (zie tekst 4).

Waarom vier profielen?

De invoering van de vier profielen komt niet onverwacht. Al jarenlang zijn er klachten over het onderwijs. Hogescholen, universiteiten en bedrijfsleven vinden dat scholieren examen doen in te weinig vakken en te weinig algemene ontwikkeling hebben. Met het verplichte, gemeenschappelijk deel en de vier profielen doet de overheid daar iets aan.

Voordat in 1968 met de Mammoetwet de vrije keuze van examenvakken werd ingevoerd, waren mulo en hbs - de voorlopers van havo en vwo - net als het gymnasium verdeeld in twee examenrichtingen: A en B ofwel alfa en bèta. De A-richting op de mulo en de hbs was gericht op handel en economie. De alfa-richting op het gymnasium op de letteren: talen, literatuur en geschiedenis. In de B- en bèta-richting kregen de leerlingen de exacte vakken: wiskunde, schei- en natuurkunde en biologie. Deze tweedeling vonden bestuurders en politici in de jaren zestig achterhaald. Daarom kozen zij in de Mammoetwet voor een vrije keuze van examenvakken. In de loop van de jaren is gebleken dat de vrije vakkenkeuze veel narigheid veroorzaakt. Veel leerlingen kiezen pakketten waarmee allerlei studierichtingen onbereikbaar zijn en moeten dan op het laatste moment de hiaten in hun opleiding aanvullen. Bovendien is met de vrije vakkenkeuze de algemene ontwikkeling, die in de oude tweedeling verplicht was voor alle leerlingen, verloren gegaan. Die krijgen we nu weer terug. Maar er gebeurt meer. De snelle ontwikkelingen in de samenleving hebben invloed op het onderwijs. Dat is de reden dat we niet

teruggaan naar de oude tweedeling in A en B. Er komen vier profielen die corresponderen met de grote, globale sectoren waarin we werk en opleidingen in de huidige samenleving verdelen. Tegelijk met de vier profielen komen er voor alle vakken nieuwe, actuele examenprogramma's. In die programma's zijn nieuwe inzichten in de wetenschappen en nieuwe inzichten op het gebied van leren en studeren verwerkt. Bovendien spelen de nieuwe programma's in op de maatschappelijke ontwikkelingen.

Het informatietijdperk stelt ook de eis dat kinderen op school al leren omgaan met de grote hoeveelheid informatie die op alle vakgebieden beschikbaar is.

Leren omgaan met informatie, informatie opzoeken, selecteren, goed en kritisch lezen en toepassen speelt in de nieuwe examenprogramma's van bijna alle vakken een rol. Net als het leren lezen en interpreteren van de cijfers en tabellen die tegenwoordig in bijna elk vakgebied onmisbaar zijn. Daarom zit er in elk profiel wiskunde en dat is het vak of deelvak dat aansluit bij de maatschappelijke sectoren waaraan de profielen hun namen en inhoud ontleen.

Vanzelfsprekend gaat het straks in de nieuwe tweede fase van havo en vwo met de vier profielen niet uitsluitend om omgaan met informatie. Alle informatie bevat kennis, dat geldt bij uitstek voor de informatie die we scholieren op havo en vwo aanbieden. Leren omgaan met informatie en het leren van veel kennis vormen daardoor een uitstekende combinatie.

Kennis en vaardigheden

Er is nog een combinatie die voortreffelijk blijkt te werken in het onderwijs. Die bestaat uit kennis en vaardigheden. Eén vaardigheid hebben we hierboven al beschreven: omgaan met informatie.

Het informatietijdperk waarin wij leven, stelt de eis dat scholieren leren met de moderne communicatie- en informatietechnologie (ICT) om te gaan. Maar computers, e-mail en internet bieden tegelijkertijd prachtige mogelijkheden waarvan het onderwijs zo snel mogelijk gebruik moet gaan maken. De overheid werkt er hard aan voldoende computers in de scholen te krijgen en leraren bij te scholen zodat zij de moderne technologie in het onderwijs kunnen gebruiken.

Andere vaardigheden zijn bijvoorbeeld onderzoek doen, problemen oplossen, schrijven, spreken, argumenteren, onderhandelen, samenwerken, presenteren en studeren.

Het aantrekkelijke van deze vaardigheden is dat ze meteen al goed te gebruiken zijn om te leren. Het leren ervan gaat meestal samen met het leren van de kennis die bij de verschillende vakken hoort. Een leerling die een werkstuk schrijft, leert hoe dat moet, maar tegelijkertijd leert de schrijver heel veel over het onderwerp waarover het werkstuk gaat.

Werkstukken en scripties schrijven is een vaardigheid die studenten op hogeschool en universiteit regelmatig nodig hebben. Het is erg praktisch dat alvast te leren. Bovendien zal uw zoon of dochter er ook in zijn of haar verdere leven voedeel aan hebben, want ook in zeer veel werksituaties is het schrijven van papers en notities een veel voorkomende bezigheid.

Hetzelfde geldt voor de andere vaardigheden die in de nieuwe examenprogramma's zijn opgenomen. Een deel van die vaardigheden hoort bij een vak. Bij een onderzoek voor biologie gebruik je een aanpak die bij biologie hoort. Bij proeven of een onderzoek voor scheikunde maak je gebruik van scheikundige technieken en

vaardigheden, terwijl voor onderzoek bij geschiedenis of aardrijkskunde weer andere methoden en technieken beschikbaar zijn.

Naast deze vakspecifieke vaardigheden zijn er algemene vaardigheden die de leerlingen bij alle vakken en later in uiteenlopende functies en beroepen gebruiken kunnen. Leren studeren - tegenwoordig spreken we ook over □leren leren□ - is daar een goed voorbeeld van. Dat is een vaardigheid die op school, in het hbo of op de universiteit en ook later in het leven altijd van pas komt.

Circa veertig procent van de leerlingen die met een havo- of vwo-diploma op zak een studie aan hogeschool of universiteit begint, valt in het eerste jaar af. Uit onderzoek is gebleken dat dit vooral komt doordat de leerlingen over onvoldoende vaardigheden beschikken. De bedoeling is dat het □vaardigheidsonderwijs□ dat in de nieuwe examenprogramma's is opgenomen, ertoe leidt dat veel meer studenten hun eerste studiejaar goed doorkomen. De nieuwe examenprogramma's zijn erop gemaakt om de overgang van havo en vwo naar hogeschool en universiteit soepeler en Die kennismaking begint al in het basisonderwijs en wordt voortgezet in de basisvorming. Maar als leerlingen ouder zijn, stellen zij andere vragen over natuurwetenschap en cultuur en kunnen zij nieuwe ervaringen en andere kennis op die terreinen opdoen. Net als bij geschiedenis trekken we de lijn die van het basisonderwijs, via de basisvorming naar de tweede fase van havo en vwo loopt, straks ook nog door in de natuurwetenschappen en op cultureel gebied.

Wie nu een havo- of vwo-opleiding volgt, hoort straks na een studie in het hbo of in het academisch onderwijs, bij de hoger opgeleiden in de samenleving. Het kan niet zo zijn dat die in elke maatschappij erg belangrijke groep op

succesvoller te laten verlopen.

Nieuwe vakken

De examenprogramma's van alle vakken in de nieuwe tweede fase van havo en vwo zijn eigentijds en actueel. Maar het aanpassen van die programma's aan de eisen die vervolgonderwijs en bedrijfsleven tegenwoordig aan havo- en vwo-ge diplomaerden stellen, is niet voldoende. Er komt ook een aantal nieuwe vakken bij.

In het gemeenschappelijk, voor alle leerlingen verplichte deel van havo en vwo zijn twee nieuwe vakken opgenomen: algemene natuurwetenschappen en culturele en kunstzinnige vorming. Deze twee vakken moeten ervoor zorgen dat havisten en vwo'ers een veelzijdige algemene ontwikkeling krijgen. Naast geschiedenis en literatuur dienen alle leerlingen op havo en vwo een goede kennismaking te krijgen met de natuurwetenschappen en met cultuur en kunst.

het gebied van natuurwetenschappen of cultuur na de onderbouw niets meer heeft geleerd, omdat een profiel gekozen is waarin deze vakken niet meer voorkomen. Zij dienen op de middelbare school voldoende basiskennis op deze terreinen op te doen om hun leven lang de belangrijke nieuwe ontwikkelingen die de media brengen, te kunnen volgen. Zij zijn niet alleen de kiezers van straks; de hoger opgeleiden zijn ook de beslissers van de toekomst.

Bovendien kan het vak algemene natuurwetenschappen als dat voor een deel al wordt gegeven vóór de profielkeuze, bijdragen aan een zorgvuldige en goed gemotiveerde keuze voor één van de

exacte profielen. Deze maatschappij heeft dringend behoefte aan goed opgeleide exacte mensen. In de sector techniek dreigt zelfs een tekort aan hoger opgeleiden te ontstaan. Nieuwe vakken zijn klassieke culturele vorming (kcv), informatica, management & organisatie (M&O), lichamelijke opvoeding 2 (LO2), filosofie en culturele en kunstzinnige vorming 2/3 (CKV2/3). Klassieke culturele vorming is verplicht voor leerlingen die Latijn of Grieks volgen. Andere leerlingen kunnen het vak kiezen. Informatica, management & organisatie en lichamelijke opvoeding 2 kunnen uitsluitend als vakken in het vrije deel worden aangeboden. Lichamelijke opvoeding 2 is vooral bedoeld voor leerlingen die later iets willen gaan doen in de wereld van sport en beweging. Voorlopig zal het vak alleen op de havo gekozen kunnen worden. De namen van de andere vakken spreken voor zich. Filosofie en culturele en kunstzinnige vorming 2/3 zijn nieuwe vakken die in het profiel Cultuur en Maatschappij zijn opgenomen. De leerlingen kunnen deze vakken - net als alle andere profielvakken - ook kiezen in het vrije deel. Voor alle keuzevakken in het vrije deel geldt wel dat de school het aanbod bepaalt. Ook nieuw is dat leerlingen op de havo in het gemeenschappelijk deel in plaats van Frans of Duits, ook Arabisch, Turks, Spaans, Italiaans, Russisch of Fries mogen kiezen. Ook hiervoor geldt dat de school bepaalt welke talen worden aangeboden. Op havo en vwo kunnen leerlingen met het profiel Cultuur en maatschappij kiezen uit deze lange lijst talen, afhankelijk van het aanbod van de school. Vooral voor allochtone leerlingen is het belangrijk dat zij ook hun moedertaal kunnen volgen tot het examenniveau.

2. De aanpak van het onderwijs

Het studiehuis

De vernieuwingen van de tweede fase van havo en vwo brengen ook een nieuwe aanpak van het onderwijs met zich mee. Tegelijk met de nieuwe examenprogramma's, de nieuwe vakken en de vier profielen, verandert de aanpak van lesgeven of doceren in actief en zelfstandig leren. Scholen krijgen de mogelijkheid het studiehuis in te voeren waarin de leerlingen langzaam maar zeker zo zelfstandig mogelijk zullen werken.

Niet alleen de maatschappij verandert. Ook kinderen en jongeren veranderen. De kinderen van vandaag zijn vaak al jong behoorlijk zelfstandig. Bovendien leren ze van de tv heel veel. Weliswaar is deze kennis vaak oppervlakkig en fragmentarisch, maar er is bijna geen onderwerp meer te bedenken waar scholieren niets van af weten. De kennis waarmee de leerlingen op school aankomen, is heel erg verschillend. Ook de manier waarop kinderen en jongeren iets leren verschilt. De een is goed in talen, de ander in exacte vakken; de een leert makkelijk, de ander heeft wat meer tijd en aandacht nodig. Actief en zelfstandig leren biedt scholen en docenten de mogelijkheid in te spelen op die verschillen tussen leerlingen. De toegenomen zelfstandigheid en de verschillen tussen leerlingen kunnen we in het onderwijs goed gebruiken. De leerling die alles graag zelf uitzoekt, kan daar in de nieuwe aanpak de kans voor krijgen. Dat geeft een beter resultaat. De leerling die economie leuk vindt, kan best een paar lessen overslaan en in die tijd een extra onderzoek naar een economisch onderwerp doen. Maar misschien kan die leerling de tijd die hij bij economie overhoudt gebruiken om extra werk voor de talen te doen, omdat hij voor deze vakken lagere

cijfers heeft.

Actief en zelfstandig leren betekent niet dat we de leerlingen maar aan hun lot overlaten. In tegendeel. Actief en zelfstandig leren stelt erg hoge eisen aan de leraren, want die zullen moeten zorgen voor een programma waarmee de leerlingen zelfstandig aan de slag kunnen. Actief en zelfstandig leren kun je ook niet van de één op de andere dag zomaar invoeren. Docenten en leerlingen moeten erop voorbereid zijn. Die voorbereiding is op de meeste scholen al in volle gang. Leraren krijgen training of volgen bijscholing en de leerlingen werken met studiewijzers en soms ook met facultatieve lessen en zelfstandig werken in studieruimte of studiehuis. De studiewijzer of werkplanner is één van de sleutels tot zelfstandig werken. Het is een lijst met de zaken die de leerlingen achtereenvolgens moeten doen. Meestal staat er ook op wat er in de lessen wordt behandeld, welke lessen verplicht zijn voor iedereen en welke lessen alleen bestemd zijn voor de leerlingen die dat nodig hebben. En natuurlijk staat er op wanneer het werk af moet zijn en wanneer het proefwerk of tentamen volgt.

De tweede sleutel tot actief en zelfstandig leren zijn de schoolboeken. Die moeten erop zijn afgestemd. Omdat de nieuwe examenprogramma's betekent dat er nieuwe schoolboeken nodig zijn, kunnen die boeken meteen zo worden gemaakt dat leerlingen er actief en zelfstandig mee aan de slag kunnen.

De derde sleutel bestaat uit het vaardigheidsonderwijs dat we al eerder beschreven. Vaardigheidsonderwijs houdt nu eenmaal in dat de leerlingen veel moeten doen: onderzoeken, werkstuk schrijven, model ontwerpen, probleem oplossen, resultaten presenteren, enzovoort. Het zelfstandig werken in het studiehuis zal niet op alle scholen meteen worden

ingevoerd. De nieuwe aanpak eist een andere manier van denken en organiseren en dat kost tijd. Niet alleen de leraren moeten eraan wennen. Ook voor de auteurs van de schoolboeken is deze aanpak splinternieuw. Zij zullen - net als veel scholen en veel docenten - voorzichtig beginnen.

Veel scholen vinden het niet erg logisch de leerlingen in havo-4 en -5 en vwo-4,-5 en -6 ineens zelfstandig te laten werken. Zij beginnen hier echter al in de brugklas mee. Daar merkt u als Groot voordeel van deze manier van werken is dat de leraar meer tijd heeft voor de leerlingen die iets niet zo vlug begrijpen. Door uiteenlopende opdrachten in het nieuwe lesmateriaal zullen leerlingen veel zaken zelfstandig onder de knie krijgen. Niet in hun eentje, want de nieuwe manier van werken voorziet ook in opdrachten die je met z'n tweeën of in kleine groepjes kan doen. Ook dat is een bewuste keuze, want "kunnen samenwerken" is een eis die tegenwoordig bij heel veel functies en beroepen wordt gesteld. Het is een goede zaak als leerlingen dat op school al leren.

Het vrije deel

Het vrije deel is niet toegevoegd om nog iets van de vrije keuze van examenvakken van de afgelopen jaren in stand te houden. Er zijn betere argumenten. Om te beginnen mag het kiezen van een profiel niet betekenen dat de leerlingen op een te laat moment vaststellen dat veel studierichtingen niet bereikbaar zijn. Met name bij de natuurprofielen zijn één of twee extra vakken al voldoende om een volledig tweede profiel te volgen.

Daarnaast krijgen leerlingen in het vrije deel de mogelijkheid iets extra's te doen voor een vak dat zij erg boeiend of aantrekkelijk vinden: een onderzoek, een extra module of het volgen van een

ouder niet zo veel van. Uw kind heeft gewoon een rooster en krijgt op een dag verschillende vakken. In de lessen gebeurt wel iets anders. Als er echt actief en zelfstandig wordt gewerkt, is de leraar maar kort aan het woord. Die hoeft immers alleen maar te vertellen wat de leerlingen moeten gaan doen. Als ook de brugklassers al een studiewijzer hebben, kunnen ze meteen als ze het lokaal binnenkomen, zelf aan de slag.

masterclass. Ook activiteiten die niet op het schoolprogramma staan - bijvoorbeeld het organiseren van een culturele avond of het lidmaatschap van de medezeggenschapsraad - kunnen de leerlingen in het vrije deel doen, mits zij van te voren met de docent afspreken wat zij ervan willen leren en eisen worden gesteld aan de verslaglegging van de activiteit. Deze vrije keuze van extra vakonderdelen of andere activiteiten sluit aan bij onderwijs dat wil inspelen op verschillen tussen leerlingen en leerlingen actief en zelfstandig wil laten leren.

Programma's voor "Oriëntatie op Vervolgonderwijs" kunnen eveneens in het vrije deel een plaats krijgen. De bedoeling ervan is havisten en vwo'ers de kans te geven zich goed voor te bereiden op een studie aan hogeschool of universiteit.

Het hoger onderwijs is heel anders georganiseerd dan het onderwijs op havo of vwo. Veel eerstejaars studenten weten niet wat hun te wachten staat. Vaak weten ze nauwelijks wat de studierichting die zij hebben gekozen, inhoudt. Ze gaan scheikunde of aardrijkskunde studeren in de veronderstelling dat dit net zo iets is als het middelbare schoolvak. Dit kan tot grote problemen en teleurstellingen leiden en is één van de redenen waarom zoveel studenten voortijdig hun vervolgopleiding beëindigen. "Oriëntatie op Vervolgonderwijs" is bedoeld om een

goed en realistisch beeld van studeren en een studie te krijgen. Samenvattend heeft het vrije deel twee bestemmingen: een gedeelte dienen de leerlingen te besteden aan examenvakken of onderdelen daarvan. De overige ruimte is beschikbaar voor keuzevakken, extra activiteiten en bijvoorbeeld de modules □Oriëntatie op Vervolgonderwijs□. De school bepaalt het aanbod. Bijzondere scholen zullen in het vrije deel ook godsdienst of levensbeschouwing aanbieden.

De examens

In de nieuwe tweede fase veranderen ook de examens. Het centraal schriftelijk eindexamen blijft gewoon bestaan. Het schoolonderzoek wordt vervangen door een schoolexamen waarvoor de leerlingen al vanaf de vierde klas opdrachten en tentamens kunnen doen.

Voor dit schoolexamen geldt een aantal landelijk door de overheid opgestelde voorschriften. De leerlingen die daaraan niet hebben voldaan, kunnen niet aan het schriftelijk examen deelnemen. Schoolexamen en centraal schriftelijk Een nieuw examenonderdeel is het profielwerkstuk. Dat is voor alle leerlingen verplicht. Ook het profielwerkstuk is een praktische opdracht. Het is bedoeld om aan te tonen dat de leerling een combinatie van kennis en vaardigheden beheerst. Tegelijkertijd tonen de leerlingen ermee aan dat zij actief en zelfstandig kunnen studeren en dat is een verworvenheid die hun in het hoger onderwijs zeer goed van pas zal komen.

examen worden door de nieuwe voorschriften twee gelijkwaardige examenonderdelen. Sommige vakken hebben alleen een schoolexamen. Voor Nederlands, Engels en alle vakken in het profieldeel is er ook een centraal schriftelijk examen dat landelijk wordt opgesteld en afgenomen. De leerlingen zullen centraal examen doen in minimaal zes tot acht vakken. In hoeveel vakken uw kind centraal schriftelijk examen doet, hangt af van het profiel en de examenvakken die uw dochter of zoon in het vrije deel volgt. Maar - als gezegd - ook voor het schoolexamen geldt een aantal landelijk opgestelde eisen.

Die eisen passen bij de nieuwe aanpak van het onderwijs. Als we vaardigheidsonderwijs willen invoeren, zullen we deze vaardigheden ook moeten meetellen voor het examen. Dit betekent dat de leerlingen bij de meeste vakken ook □praktische opdrachten□ krijgen voor het schoolexamen. Dat kan soms al in de vierde klas gebeuren. Die opdrachten passen bij de nieuwe manier van werken. Ze onderstrepen dat actief en zelfstandig leren een serieuze zaak is.

3. Studielast

Een nieuw begrip in de bovenbouw van havo en vwo is het begrip □studielast□. Studielast staat voor de gemiddelde tijd die de gemiddelde leerling aan schoolwerk besteedt.

Dat is zowel tijd voor uitleg, tijd voor het uitvoeren van opdrachten als tijd voor het maken van toetsen. Het gaat zowel om de uren die op school worden doorgebracht als om de uren die thuis aan schoolwerk worden besteed. Er wordt dan ook vanuit gegaan dat een leerling gedurende 40 weken per jaar 40 uur per week, in totaal 1600 uur, bezig is met schoolwerk.

In de toekomst zal niet langer worden uitgegaan van lessentabellen en lesroosters, waarin staat hoeveel lessen in een bepaald vak gegeven worden, maar van tabellen waarin de studielast per vak is aangegeven. Niet alleen wat op school in de geplande lessen gebeurt, ook wat de leerling tussendoor en thuis doet, hoort daarbij. Nu krijgen leerlingen allemaal hetzelfde onderwijs aangeboden. Het lesrooster gaat er vanuit dat alle leerlingen voor alle vakken ongeveer evenveel tijd en energie nodig hebben. Dat is natuurlijk niet zo. De leerling die jaar in jaar uit met zijn ouders de zomervakantie in Frankrijk doorbrengt, heeft waarschijnlijk minder tijd voor Frans nodig dan de leerling die altijd naar Engeland op vakantie gaat. Omgekeerd kan diezelfde leerling veel tijd nodig hebben voor wiskunde of economie.

In de opzet van het studiehuis bestaat er de ruimte, uitgaande van de studielastbenadering, om per leerling een specifiek programma op te stellen. Zo kan er rekening worden gehouden met verschillen tussen leerlingen. In de huidige situatie zit deze leerling zich misschien te vervelen bij Frans en besteedt hij thuis uren aan wiskunde. Dat is voor de school vaak niet duidelijk en het is ook zonde van de tijd.

De studielast is voor de verschillende onderdelen (vakken) vastgelegd en bedraagt 1600 uur per jaar. Voor het vwo betekent dit over 3 jaar in totaal 4800 uur studielast en voor het havo over 2 jaar 3200 uur.

4. De profielen

In de vernieuwde tweede fase kiezen de leerlingen in plaats van losse vakken één van de vier profielen. Elk profiel bestaat uit:

- een gemeenschappelijk deel
- een profieldeel
- een vrij deel

Er zijn vier profielen waarmee een leerling zich op een bepaalde studie- of beroepsrichting kan voorbereiden, namelijk □Cultuur & Maatschappij□, □Economie & Maatschappij□, □Natuur & Gezondheid□ en □Natuur & Techniek□. Wanneer er voor een profiel gekozen wordt, is afhankelijk van de school. Op het havo kan dit aan het begin van het vierde leerjaar zijn, maar ook halverwege. Op veel vwo-afdelingen wordt de keuze voor een profiel ook worden uitgesteld van het vierde naar het vijfde leerjaar. Het gemeenschappelijk deel is immers voor iedereen gelijk en is er overlap tussen de verwante profielen.

In de tabellen hieronder staat achter verschillende vakken een 1, 2 of 3; dit betekent dat het om een deelvak gaat. In het ene profiel staat bijvoorbeeld alleen deel 1 van het vak op het programma, in het andere profiel is ook deel 2 verplicht. Ook kan het gaan om vakken die weliswaar op hetzelfde terrein betrekking hebben, maar verschillende inhoudelijke programma's omvatten.

In de tweede kolom staat de studielast per vak vermeld. De studielast per jaar is 1600 uur. Voor het havo is de totale studielast 3200 uur en voor het vwo 4800 uur.

HAVO

Gemeenschappelijk deel

Het gemeenschappelijk deel is voor iedereen hetzelfde en neemt 46% van de totale studietijd in beslag. Het heeft een algemeen vormende functie en bestaat daarom uit een breed pakket.

Gemeenschappelijk deel havo	studielast
Nederlands	400
Engels	360
2e moderne vreemde taal 1 ^a	160
algemene natuurwetenschappen	160
maatschappijleer	160
culturele en kunstzinnige vorming 1	120
lichamelijke opvoeding 1	120
Totaal	1480 uur

^a In het havo is het mogelijk voor deelvak 1 van de 2e moderne vreemde taal te kiezen uit: Frans, Duits, Spaans, Russisch, Italiaans, Arabisch, Turks of Fries. De

school bepaalt of er keuzemogelijkheden worden geboden, en zo ja welk keuzeaanbod wordt gedaan. In dit deelvak staat de luister- en spreekvaardigheid centraal.

De profieldelen

Het profieldeel is een vaste combinatie van vakken. Het profieldeel beslaat 36% van de totale studietijd.

Cultuur & Maatschappij

Dit profiel is bedoeld voor leerlingen met belangstelling hebben voor kunst, cultuur, maat-

schappelijke vakken, taal en rechten. Gedacht kan worden aan beroepen zoals bijvoorbeeld leraar basis- of voortgezet onderwijs, maatschappelijk werker, reclamefotograaf, uitgever, illustrator, bibliothecaris en recreatiebegeleider.

De samenstelling van dit profiel is helaas nog niet definitief; de inhoud van het vak culturele en kunstzinnige vorming 2,3 (CKV2,3) is op een later tijdstip vastgesteld dan oorspronkelijk gepland was (april 1999), waardoor dit vak nog niet verplicht kan worden ingevoerd. Totdat dit gebeurt kan er gekozen worden tussen twee varianten voor het profiel □Cultuur en Maatschappij□. De school maakt deze keuze en kan bepaalde vakken verplicht stellen of de keuze voor de vakken overlaten aan haar leerlingen. Hieronder zijn zowel de invulling van het profieldeel weergegeven zolang CKV2,3 nog niet ingevoerd is, als de invulling op het moment dat CKV2,3 wel is ingevoerd. Waarschijnlijk wordt CKV2,3 per 2001 verplicht ingevoerd; scholen kunnen in 1999 en in 2000 wel al met het vak van start gaan.

CKV 2,3 bestaat uit een algemeen kunstbeschouwend en theoretisch deel en een praktijkdeel. Het praktijkdeel kan bestaan uit muziek, beeldende vormgeving, dans of drama. Niet alle scholen bieden alle praktijkmogelijkheden aan. De ene school biedt zowel muziek als drama aan, een andere school kan bijvoorbeeld alleen beeldende vorming aanbieden.

Cultuur en maatschappij havo (zonder CKV2,3)	studielast
taal ^a	200 (of 360)
geschiedenis	240
wiskunde A 1 ^b	160
economie 1	200
één of twee vakken te kiezen uit: * muziek (360) ^c * tekenen/handenaarbeid/textiele werkvormen (360) ^c * filosofie (360) * taal (200/360) ^a * economie 2 (240) * maatschappijleer (200) * aardrijkskunde (200)	200 (tot 720)
Totaal	1000 (tot 1680) uur

^a Bij een invulling van de □taal□ is het mogelijk te kiezen uit:

- deelvak 2 van een moderne vreemde taal (om het deelvak 2 te mogen kiezen is noodzakelijk dat de leerling in het gemeenschappelijk deel het deelvak 1 gevolgd heeft): 200 uur
- een gehele moderne vreemde taal: 360 uur

^b Wiskunde A 1 mag vervangen worden door één van de hogere wiskundes: wiskunde A 1,2 (280), B 1 (320) of B 1,2 (440).

^c In de periode dat CKV2,3 nog niet ingevoerd is, mag voor het vak een bestaand programma voor muziek, tekenen, handenarbeid of textiele werkvormen worden ingevuld.

Cultuur en maatschappij havo (met CKV 2,3)	studielast
taal ^a	200 (of 360)
geschiedenis	240
wiskunde A 1 ^b	160
economie 1	200
culturele en kunstzinnige vorming 2,3 (120,240)	360
Totaal	1160 (tot 1320 uur)

^a Bij een invulling van de □taal□ is het mogelijk te kiezen uit:

- deelvak 2 van een moderne vreemde taal (het is alleen mogelijk dit deelvak te kiezen als het bijbehorende deelvak 1 in het gemeenschappelijke deel gekozen is): 200 uur
- een gehele taal: 360 uur

^b Wiskunde A 1 mag vervangen worden door één van de hogere wiskundes: wiskunde A 1,2 (280), B 1 (320) of B 1,2 (440).

Economie & Maatschappij

Dit profiel kan worden gekenschetst als □dé weg naar het zakenleven□. Leerlingen die dit profiel kiezen zullen meestal terechtkomen in banen waarbij economie, arbeid, recht en veiligheid centraal staan. Gedacht kan worden aan beroepen als administrateur, functies bij een bank, commercieel medewerker, marketingmanager, hoteldirecteur, europees secretaresse, belastingadviseur.

Economie en maatschappij havo	studielast
economie 1, 2	440
wiskunde A 1, 2 ^a	280
aardrijkskunde	200

geschiedenis	240
Totaal	1160 uur

^a Wiskunde A 1,2 mag vervangen worden door één van de hogere wiskundes: wiskunde B 1 (320) of B 1,2 (440).

Natuur & Gezondheid

Dit profiel bereidt voor op opleidingen die met gezondheidszorg en milieu te maken hebben. Gedacht kan worden aan de verpleging, laboratoriumwerk, milieukunde, landbouw en paramedische opleidingen tot bijvoorbeeld fysiotherapeut.

Natuur en gezondheid havo	studielast
biologie	320
natuurkunde 1 ^a	240
scheikunde	280
wiskunde B 1 ^b	320
Totaal	1160 uur

^a Natuurkunde 1 mag vervangen worden door het volledige vak natuurkunde 1,2 (440).

^b Wiskunde B1 mag vervangen worden door wiskunde B 1,2 (440).

Natuur & Techniek

Het profiel Natuur & Techniek is een exact profiel, dat voorbereidt op technische beroepsopleidingen. Beroepen waaraan gedacht kan worden zijn aannemer, chemisch analist, verkeersvlieger en IT-specialist.

Natuur en techniek havo	studielast
natuurkunde 1, 2	440
scheikunde	280
wiskunde B 1, 2	440
Totaal	1160 uur

VWO

Gemeenschappelijk deel

Het gemeenschappelijk deel is voor iedereen hetzelfde en neemt ruim 40% van de

totale studietijd in beslag. Het heeft een algemeen vormende functie en bestaat daarom uit een breed pakket.

Gemeenschappelijk deel vwo	studielast
Nederlands	480
Engels	400
Duits 1	160
Frans 1	160
algemene natuurwetenschappen	200
maatschappijleer en geschiedenis	200 (120 + 80)
culturele en kunstzinnige vorming 1	200
lichamelijke opvoeding 1	160
Totaal	1960 uur

Voor gymnasiasten wordt culturele en kunstzinnige vorming 1 vervangen door het vak klassieke en culturele vorming (KCV), een vak met dezelfde omvang van 200 uur.

De profieldelen

Het profieldeel is een vaste combinatie van vakken. Het profieldeel beslaat bijna 40% van de totale studietijd.

Cultuur & Maatschappij

Dit profiel is bedoeld voor mensen die willen doorstromen naar vervolgstudies als sociale wetenschappen, geschiedenis, recht, taal en cultuur. Gedacht kan worden aan beroepen als uitgever, beleidsmedewerker bij de overheid, docent, cursusontwikkelaar, archeoloog, musicoloog, historicus, (ortho)pedagoog, bibliothecaris, informatie-analist.

De samenstelling van dit profiel is helaas nog niet definitief; de inhoud van het vak culturele en kunstzinnige vorming 2,3 (CKV2,3) is op een later tijdstip vastgesteld dan oorspronkelijk gepland was, waardoor dit vak nog niet verplicht kan worden ingevoerd. Totdat dit gebeurt kan er gekozen worden tussen twee varianten voor het profiel Cultuur en Maatschappij. De school maakt deze keuze en kan bepaalde vakken verplicht stellen of de keuze voor de vakken overlaten aan haar leerlingen. Hieronder zijn zowel de invulling van het profieldeel weergegeven zolang CKV2,3 nog niet ingevoerd is als de invulling op het moment dat CKV2,3 wel is gebeurd. Waarschijnlijk wordt CKV2,3 per 2001 verplicht ingevoerd; scholen kunnen in 1999 en in 2000 wel al met het vak van start gaan.

CKV 2,3 zal bestaan uit een algemeen kunstbeschouwend en theoretisch deel en een praktijkdeel. Het praktijkdeel kan zijn muziek, beeldende vormgeving, dans of drama. Niet alle scholen bieden alle praktijkmogelijkheden aan. De ene school biedt zowel muziek als drama aan, een andere school kan bijvoorbeeld alleen beeldende vormgeving aanbieden.

Cultuur en maatschappij vwo (zonder CKV 2,3)	studielast
taal ^a	320 (of 480)
geschiedenis	360
wiskunde A 1	360
twee vakken te kiezen uit: - taal ^a (320 ... 480) - filosofie (320) - maatschappijleer 2 (360) - aardrijkskunde (360) - muziek ^b (480) - tekenen/handenaarbeid/textiele werkvormen ^b (480)	640 (tot 960)
Totaal	1680 (tot 2160 uur)

- ^a Bij een invulling van de taal is het mogelijk te kiezen uit:
- Frans 2, Duits 2 (een aanvulling van het gemeenschappelijk deel tot een hele taal): 320 uur
 - Spaans, Russisch, Italiaans, Arabisch, Turks: 480 uur
 - Fries: 400 uur
 - Grieks, Latijn: 480 uur (ook mogelijk voor atheneum-leerlingen).

- ^b In de periode dat CKV 2,3 nog niet gereed is, mag voor het vak een bestaand programma voor muziek, tekenen, handenaarbeid of textiele werkvormen worden ingevuld.

Cultuur en maatschappij vwo (met CKV 2,3)	studielast
taal ^a	320 (of 480)
geschiedenis	360
culturele en kunstzinnige vorming 2,3 (200, 280)	480
wiskunde A 1 ^b	360
taal ^a (320 ... 480) of filosofie (320)	320 (of 480)
Totaal	1840 (tot 2000 uur)

- ^a Bij een invulling van de taal is het mogelijk te kiezen uit:
- Frans 2, Duits 2 (een aanvulling van het gemeenschappelijk deel tot een hele taal): 320 uur
 - Spaans, Russisch, Italiaans, Arabisch, Turks: 480 uur
 - Fries: 400 uur

- Grieks, Latijn: 480 uur (ook mogelijk voor atheneum-leerlingen).

^b Het is toegestaan om in plaats van wiskunde A 1 één van de hogere wiskundes te kiezen: wiskunde A 2 (600), B 1 (600) of B 1,2 (760).

Economie & Maatschappij

Dit profiel kan worden gekenschetst als "dé weg naar het zakenleven". Mensen die dit profiel kiezen zullen meestal terecht komen in banen waarbij economie, arbeid, recht en veiligheid centraal staan. Gedacht kan worden aan beroepen als accountant, functies bij een bank, (juridisch) beleidsmedewerker bij de overheid, commercieel medewerker, marketingmanager, hoteldirecteur, belastingadviseur, advocaat of organisatieadviseur.

Economie en maatschappij vwo	studielast
economie 1, 2	520
wiskunde A 1,2 ^a	600
aardrijkskunde	360
geschiedenis	360
Totaal	1840 uur

^a Het is mogelijk om wiskunde A 1,2 te vervangen door wiskunde B 1 (600) of B 1,2 (760).

Natuur & Gezondheid

Dit profiel bereidt voor op studierichtingen die met gezondheidszorg en milieu te maken hebben zoals geneeskunde, farmacie, (medische) biologie en milieukunde. Bij concrete beroepen kan gedacht worden aan apotheker, huisarts, bodemkundige, ingenieur plantenveredeling, landbouwconsulent, microbioloog of tandarts.

Natuur en gezondheid vwo	studielast
biologie 1, 2	480
natuurkunde 1 ^a	360
scheikunde 1 ^b	400
wiskunde B 1 ^c	600
Totaal	1840 uur

^a In plaats van het deelvak natuurkunde 1 is het mogelijk om natuurkunde 1,2 binnen het profiel te kiezen (560).

^b Scheikunde 1 mag vervangen worden door scheikunde 1,2 (520).

° Wiskunde B 1 mag uitgebreid worden naar wiskunde B 1,2 (760).

Natuur & Techniek

Het profiel Natuur & Techniek is een exact profiel, dat voorbereidt op technische studierichtingen. Beroepen waaraan gedacht kan worden zijn architect, chemicus, natuurkundige, meteoroloog, bosbouwkundig onderzoeker of IT-specialist.

Natuur en techniek vwo	studielast
natuurkunde 1, 2	560
scheikunde 1, 2	520
wiskunde B 1, 2	760
Totaal	1840 uur

Het vrije deel

Het vrije deel beslaat, zowel voor havo als vwo, circa 20% van het totale programma. De school bepaalt de keuzemogelijkheden en kan bepaalde programma's verplicht voor alle leerlingen voorschrijven, zoals bijvoorbeeld godsdienst of oriëntatie op de toekomst (studie en beroep).

Eigenlijk bestaat het vrije deel uit twee onderdelen:

- Verplicht vrije deel: dit gedeelte dient gevuld te worden met vakken met een landelijk examenprogramma (een volledige lijst volgt later in dit hoofdstuk). Dit zijn niet alleen de vakken en deelvakken uit de profielen, maar als de school er voor kiest ook een aantal vakken zoals filosofie, informatica en management & organisatie. Iemand die bijvoorbeeld het profiel Economie & Maatschappij heeft gekozen en die ook geïnteresseerd is in biologie of natuurkunde kan bijvoorbeeld één van beide vakken kiezen in het vrije deel. Havo leerlingen kunnen in het vrije deel ook een vak kiezen op vwo-niveau; een voorbeeld is klassieke en culturele vorming (KCV), dat op havo-niveau niet voorkomt.
- Geheel vrije deel: het tweede gedeelte kan gevuld worden met een programma waarmee de school zich wil profileren (bijvoorbeeld godsdienst of oriëntatie op studie en beroep) of met activiteiten, die los staan van de vakken, zoals bijvoorbeeld een stage of het lidmaatschap van de medezeggenschapsraad.

De omvang van het vrije deel:

	verplicht vrije deel	geheel vrije deel	totale omvang vrije ruimte
havo	200	360	560
atheneum	280	720	1000
gymnasiu	760	240	1000

	verplicht vrije deel	geheel vrije deel	totale omvang vrije ruimte
m ^a			

- ^a Om een gymnasiast te zijn dient de leerling aan een aantal voorwaarden te voldoen:
- hij of zij moet beide klassieke talen in de onderbouw gevolgd hebben;
 - minimaal één van deze talen in de bovenbouw volgen;
 - ter vervanging van CKV1 KCV in het gemeenschappelijk deel volgen;
 - en tenslotte een verplicht vrij deel ter grootte van 760 uur.

Nb. Een atheneum-leerling die één van de klassieke talen volgt, is verplicht ook klassieke en culturele vorming (KCV) te volgen.

Theoretisch is het mogelijk dat een leerling examen doet in twee profielen door in het vrije deel bepaalde vakken te kiezen, waarmee hij in feite twee profielen kiest. Een voorbeeld: Als een leerling het profiel Natuur & Techniek kiest en hij vult in het vrije deel biologie aan tot het hele vak, dan heeft hij ook het profiel Natuur en Gezondheid bij elkaar.

Al met al komt het er wel op neer dat het vrije deel minder vrij is dan de naam doet vermoeden. Zeker voor de leerling, omdat deze moet kiezen uit de vakken die de school aanbiedt. Een grotere school kan haar leerlingen waarschijnlijk meer keuzes bieden dan een kleinere, omdat het voor een grote school rendabeler is een groot aantal vakken of een breed programma te organiseren.

De school zal in de praktijk ook beperkt zijn in het aanbieden van keuzes, omdat deze rekening zal houden met de traditie van een school, de beschikbare bevoegdheden van de docenten en de waarschijnlijkheid dat leerlingen een vak kiezen. Een school die bijvoorbeeld nu geen filosofie of Spaans aanbiedt, zal dit waarschijnlijk ook niet doen in de vernieuwde tweede fase, want er zijn waarschijnlijk geen docenten met de betreffende bevoegdheden in huis.

Het verplicht vrije deel in tabel

	havo	vwo
moderne vreemde taal 1	160	
moderne vreemde taal 2	200	320
moderne vreemde taal 1,2	360	480
moderne vreemde taal als startersvak	360	480
Fries	360	400
Latijn		480
Grieks		480

	havo	vwo
economie 1	200	280
economie 1,2	440	520
management & organisatie	280	360
aardrijkskunde	200	360
geschiedenis	240	
geschiedenis (profieldeel)		360
maatschappijleer (profieldeel)	200	360
wiskunde A 1 ^a	160	360
wiskunde A 1,2 ^a	280	600
wiskunde B 1 ^a	320	600
wiskunde B 1,2 ^a	440	760
natuurkunde 1	240	360
natuurkunde 1,2	440	560
scheikunde	280	
scheikunde 1		400
scheikunde 1,2		520
biologie	320	
biologie 1		160
biologie 1,2		480
culturele en kunstzinnige vorming 1		200
culturele en kunstzinnige vorming 2 ^b	120	200
culturele en kunstzinnige vorming 3 ^b (beeldende vormgeving / muziek / drama / dans)	240	280
klassieke culturele vorming		200
filosofie	360	320
lichamelijke opvoeding 2 ^c	240	280
informatica	240	280

^a Wiskunde A en B mogen met elkaar gecombineerd worden.

- b In het geval dat de school het vak CKV 2,3 nog niet ingevoerd heeft, mag een bestaand programma voor muziek, tekenen, handenarbeid of textiele werkvormen worden ingevuld (vwo 480 uur, havo 360 uur).
- c Het vak lichamenlijk opvoeding 2 voor het vwo is voor onbepaalde tijd uitgesteld.

Het geheel vrije deel kan gevuld worden met vakken of onderdelen zonder een landelijk examenprogramma (zoals godsdienst, verbreding/verdieping van gekozen vakken, oriëntatie op het vervolgonderwijs). Elk onderdeel heeft een studielast van veertig uur of een veelvoud daarvan.

5. Van mavo naar havo naar vwo..... en andersom?

Wat hebben al die veranderingen voor invloed op doorstroom- en overstapmogelijkheden? Kan mijn zoon of dochter, die in de brugklas nog wat speels was, straks nog wel besluiten na de havo-opleiding het vwo-diploma te halen en via die route alsnog gaan studeren voor tandarts of wordt dat onmogelijk? En hoe zit het met een overstap van mavo naar havo? En een tussentijdse overstap van vwo naar havo? Kan dat straks nog steeds?

Deze vragen zijn bijna niet eenduidig met ja of nee te beantwoorden, omdat enerzijds veel afhankelijk is van de leerling zelf en anderzijds van de school: hoe zijn de profielen geordend? Wanneer wordt er voor een profiel gekozen? Welke vakken kunnen in het vrije deel gekozen worden? Hoe is het studiehuis vorm gegeven? Hieronder worden enkele algemene opmerkingen gemaakt en aan de hand van een concreet voorbeeld geprobeerd duidelijk te maken met welke zaken men rekening moet houden.

Van 5 havo naar 5 vwo: geen afgeleide

Eén van de uitgangspunten van de vernieuwingen in de bovenbouw havo/vwo is dat het de havo beter dan in het verleden moet voorbereiden op hbo-opleidingen en het vwo beter moet toerusten voor universitaire opleidingen.

Dit betekent in de praktijk dat de eindtermen voor de verschillende vakken en de programma's anders zijn. Met andere woorden, het havo-programma is een op zichzelf staand programma en niet een afgeleide van het vwo-programma. Wettelijk blijft de overstap van 5 havo naar 5 vwo zeker mogelijk. Het feit dat de programma's anders zijn kan de overstap wel bemoeilijken. Hier staat tegenover dat het studiehuis met zijn studielastbenadering - met de mogelijkheden van individuele leerwegen - voldoende mogelijkheden zou moeten bieden om leerlingen die het havo-programma hebben gevolgd met een eigen leerweg de vwo-aanvullingen en -verdiepingen te bieden. Eventuele hiaten in kennis, inzicht en vaardigheden kunnen leerling-

en met extra c.q. individuele programma's aanvullen. Daarnaast is het goed mogelijk dat ze bij sommige vakken, bijvoorbeeld Engels en Nederlands, een voorsprong hebben; ze zijn immers op school al een jaar langer met deze talen bezig dan de meeste 5 vwo-leerlingen.

Leerlingen die na 5 havo overstappen naar 5 vwo krijgen vrijstellingen voor enkele vakken in het gemeenschappelijk deel, namelijk voor algemene natuurwetenschappen (ANW), culturele en kunstzinnige vorming (CKV) 1 en de combinatie geschiedenis/maatschappijleer. Op veel scholen zijn deze programma's (voor een deel) al in de vierde klas afgerond met een (deel van het) schoolexamen; bovendien is er geruime aandacht aan deze vakken besteed, zodat aan een belangrijk doel van deze vakken reeds voldaan is. Problemen kunnen optreden bij Frans en Duits. In het gemeenschappelijk deel vwo zijn zowel Frans als Duits verplicht; op het havo is slechts één moderne vreemde taal verplicht. Hier komt nog eens bij dat op het vwo de leesvaardigheid centraal staat en op het havo de luister- en spreekvaardigheid. Leerlingen die op het havo zowel Frans als Duits volledig hebben gevolgd (in het profiel of in het vrije deel) zullen geen problemen hebben. Leerlingen die alleen het deelvak Duits of Frans hebben gevolgd in het gemeenschappelijk deel, zullen voor deze éne taal met name de leesvaardigheid moeten bijspijkeren en de andere taal moeten oppakken. Deze beide vakken hebben ze echter wel in de onderbouw gevolgd, zodat er wordt niet helemaal vanaf nul gestart. Ook is het mogelijk dat in bijzondere gevallen door de school vrijstelling wordt verleend voor het volgen van één van deze talen; deze vrijstelling moet echter wel worden goedgekeurd door de inspectie. Zo'n vrijstelling kan bijvoorbeeld worden gegeven voor dyslectische leerling.

Kortom, het is mogelijk dat leerlingen met een havo-diploma in even veel tijd als op dit moment (twee jaar) kunnen voldoen aan het vwo-programma.

Ook overstappen andersom, bijvoorbeeld van 4 vwo naar 5 havo, blijft mogelijk. Als de leerstof in perioden is ingedeeld, zou deze over-

stap ook tussentijds kunnen plaatsvinden.

Sebastiaan zit in de brugklas van een brede scholengemeenschap (schooljaar 1998/9). Het is voorjaar 1999 en hij moet een keuze gaan maken voor het vervolg. Hij doet het redelijk, zelfs beter dan meester Jan van groep 8 vorig jaar voorspeld had. De school adviseert hem de 2e klas havo te kiezen, omdat hij nog al wat activiteiten buiten school heeft (hij zit op voetbal, tennis, vioolles en de computerclub) en vwo wellicht te veel van hem zal vergen. Zijn oom zegt echter dat als hij later aan de universiteit wil studeren, hij beter 2 vwo kan kiezen. Zijn ouders zijn echter bang (en hij zelf eigenlijk ook) dat dit toch wel erg zwaar voor hem wordt, temeer daar de talen niet zijn sterkste kant zijn. Kan hij later nog overstappen naar vwo?

Als Sebastiaan nu voor 2 havo kiest, komt hij in schooljaar 2001/2002 in 4 havo terecht. Hij doet in het voorjaar van 2003 eindexamen en kan dan doorstromen naar 5vwo. Hij kiest hetzelfde profiel. Hij krijgt vrijstelling voor ANW, CKV1 en geschiedenis/maatschappijleer (die heeft hij al op het havo gevolgd). Hij wordt er mee geconfronteerd dat hij Duits leesvaardigheid moet inhalen, hoewel hij Duits op het havo in het gemeenschappelijk deel heeft gevolgd, maar daar ging het om de luister- en spreekvaardigheid. Omdat hij bij Nederlands een duidelijke voorsprong heeft, hoeft hij hier niet zoveel tijd meer aan te besteden; deze tijd kan hij benutten voor het bijspijkeren van Duits. Ook is hij verplicht Frans te volgen, dat hij na 3 havo had kunnen laten vallen. Dan zou hij er al twee jaar niets meer aan hebben gedaan, maar gelukkig had hij Frans wel in het vrije deel gekozen.

Kortom, als Sebastiaan nu voor 2havo kiest, kan hij over vier jaar heel goed doorstromen naar 5vwo, zeker als hij er in 4havo rekening mee houdt bij het samenstellen van het vrije deel.

Een voorbeeld:

Overstap van 5havo-oude stijl naar 5vwo-nieuwe stijl

Omdat de scholen niet allemaal tegelijkertijd met de tweede fase van start zijn gegaan bestaan er voor deze overstap twee scenario's.

[voor scholen die in 1998 zijn gestart met de vernieuwde tweede fase]

Dit betreft de groep leerlingen die in 1999 eindexamen havo-oude stijl doen en vervolgens in augustus 1999 instromen in 5vwo-nieuwe stijl.

Enerzijds lopen zij er tegen aan dat sommige vakken inhoudelijk stevig zijn veranderd, waardoor de programma's minder overeenkomsten vertonen dan in de huidige situatie, anderzijds sluit hun vakkenpakket niet altijd naadloos aan, omdat in het vernieuwde vwo sprake is van een gemeenschappelijk deel met verplichte vakken. Bovendien is wiskunde in alle profielen een verplicht vak. Wiskunde in het pakket of als achtste vak (eventueel zonder het met een examen af te sluiten) is voor deze leerlingen dus een verstandige keuze. Ook moeten zij er rekening mee houden dat in het gemeenschappelijk deel van vwo zowel Engels (geheel) als Duits (leesvaardigheid) als Frans (leesvaardigheid) verplicht zijn. Het is dus handig tenminste Engels in het vakkenpakket te kiezen, maar op de meeste scholen is dit al verplicht. Daarnaast is het ook handig om Frans en/of Duits in het pakket te hebben of als achtste vak te volgen (eventueel zonder eindexamen); mogelijk zijn deze vakken echter ook met een individueel programma bij te spijkeren; tenslotte gaat het alleen om de leesvaardigheid. Ook kan de school in bepaalde gevallen - bijvoorbeeld voor leerlingen met leesproblemen of dyslexie - voor één van de talen vrijstelling verlenen, vrijstelling die wel door de inspectie moet worden goedgekeurd.

Voor de vakken algemene natuurwetenschappen, culturele en kunstzinnige vorming 1 en voor geschiedenis/maatschappijleer krijgen deze leerlingen in ieder geval vrijstelling. Uiteraard is het verstandig dat deze leerlingen een profiel kiezen dat zo nauw mogelijk

aansluit bij hun havo-vakkenpakket.

Dit betreft de groep leerlingen die in 2000 eindexamen havo-oude stijl doen en vervolgens in augustus 2000 instromen in 5vwo-nieuwe stijl. Dat zijn leerlingen die nu (schooljaar 1998/99) in 4havo zitten.

Enerzijds lopen zij er tegen aan dat sommige vakken inhoudelijk stevig zijn veranderd, waardoor de programma's minder overeenkomsten vertonen dan in de huidige situatie, anderzijds sluit hun vakkenpakket niet altijd naadloos aan, omdat in het vernieuwde vwo sprake is van een gemeenschappelijk deel met verplichte vakken. Met een mogelijke overstap naar 5vwo moeten zij dus al rekening houden bij de samenstelling van hun vakkenpakket voor 4havo, aan het einde van de derde klas dus.

Voor deze leerlingen gelden in ieder geval vrijstellingen voor de vakken algemene natuurwetenschappen, culturele en kunstzinnige vorming 1 en geschiedenis/ maatschappijleer. Uiteraard is het verstandig rekening te houden met de vakken die in het beoogde vwo-profiel zitten. Als een leerling straks voor het profiel Natuur & Techniek wil kiezen is een pakketkeuze met wiskunde B, natuurkunde en scheikunde aan te raden.

Omdat in het vernieuwde vwo in alle profielen wiskunde een verplicht vak is, is het voor deze leerlingen so wie so verstandig wiskunde in hun pakket te kiezen of als achtste vak te volgen, eventueel zonder het met een examen af te sluiten.

Verder moeten deze leerlingen er ook rekening mee houden dat in het gemeenschappelijk deel van het vwo zowel Engels (geheel) als Duits (leesvaardigheid) als Frans (leesvaardigheid) verplicht zijn. Het is om handig tenminste Engels in het vakkenpakket te kiezen, maar op de meeste scholen is dit al verplicht. Daarnaast is het eveneens verstandig om Frans en/of Duits in het pakket te hebben of als achtste vak te volgen (eventueel zonder eindexamen); mogelijk zijn deze vakken echter ook met een individueel programma bij te spijkeren; het gaat tenslotte alleen om de leesvaardigheid. Ook kan de school in bepaalde gevallen - bijvoorbeeld voor leerlingen met leesproblemen of dyslexie - voor één van de talen vrijstelling verlenen. Deze vrijstelling dient wel door de inspectie te worden goed-

[voor scholen die in 1999 starten met de vernieuwde tweede fase] gekeurd.

Overstap van 4mavo (oud) naar 4havo (nieuw)

Voor leerlingen die in schooljaar 1998/9 in de brugklas, tweede of derde klas mavo zaten, geldt dat ze bij een eventuele overstap te maken krijgen met de vernieuwde havo. Formeel geeft dat geen problemen. Met een mavo-diploma met zes vakken die op D-niveau zijn afgesloten, is instroom in 4havo tot het schooljaar 2002/3 toegestaan.

Net zoals bij de overgang van havo naar vwo stuiten deze leerlingen echter op twee mogelijke obstakels:

- het vakkenpakket sluit niet naadloos aan, omdat er in het havo sprake is van een verplicht gemeenschappelijk deel en bovendien in alle profielen wiskunde voorkomt
- de vakken zijn aanzienlijk veranderd, waardoor de programma's minder overeenkomsten vertonen dan in de huidige situatie.

Hier staat tegenover dat het studiehuis met zijn studielastbenadering - met de mogelijkheden van individuele leerwegen - voldoende mogelijkheden biedt om leerlingen die een mavo-diploma hebben gehaald met een eigen leerweg het havo-programma te laten voltooien. Eventuele hiaten in kennis, inzicht en vaardigheden kunnen leerlingen met extra c.q. individuele programma's aanvullen. Ook is het zeer goed mogelijk dat ze bij sommige vakken, bijvoorbeeld Nederlands en Engels, een voorsprong hebben, omdat ze al vier jaar in het voortgezet onderwijs hebben doorgebracht en de meeste 4havo leerlingen slechts drie.

Het is so wie so verstandig dat leerlingen die een overstap naar havo overwegen wiskunde kiezen in het eindexamenpakket of tenminste als zevende vak volgen (eventueel zonder examen in te doen). Dit om een al te grote achterstand bij wiskunde te voorkomen. Ook kan er een probleem ontstaan bij de verplichte tweede moderne vreemde taal in het gemeenschappelijk deel van het havo. Mavis-ten die deze vakken niet in hun

eindexamenpakket kiezen, laten deze ook veelal na de tweede klas vallen. Het is daarom verstandig dat mavo-leerlingen die eventueel naar het havo willen Frans of Duits in hun vakkenpakket opnemen of het tenminste als zevende vak volgen (eventueel zonder er examen in te doen). Voor deze vakken bestaat er echter ook nog een ontsnappingsmo-
Overstap van 4mavo naar 4havo vanaf schooljaar 2003/4

Naast de tweede fase met de invoering van de profielen gaan vanaf augustus 1999 ook een aantal ingrijpende veranderingen in vbo en mavo van start. De vier niveau's (a, b, c en d) verdwijnen en worden vervangen door leerwegen zodat de leerlingen beter voorbereid worden op het secundair beroepsonderwijs (het voormalige mbo en leerlingwezen) *.

In 2003 zullen de laatste mavisten examen oude stijl doen. Tot die tijd blijft de minimumeis van zesmaal D-niveau bestaan. Vanaf het schooljaar 2003/4 worden de overstapvoorwaarden echter aangescherpt. Alleen de leerlingen uit de theoretische leerweg (vergelijkbaar met de huidige mavo) mogen naar de havo. Daarnaast dienen zij examen gedaan te hebben in de vakken wiskunde en Frans of Duits. Ook moeten ze rekening houden met hun profielkeuze. Als ze het profiel Natuur en Techniek zouden willen kiezen dan moeten ze wel examen hebben gedaan in natuurkunde & scheikunde 1 (nask 1). Voorwaarde voor het profiel Natuur en Gezondheid is dat of natuurkunde & scheikunde 1 of biologie een examenvak was.

Deze aanscherpingen van de overstap van mavo naar havo vormen een onderdeel van de vernieuwing in het voortgezet onderwijs. In de oude situatie is gebleken dat voor veel mavo-leerlingen de overstap naar de havo toch te zwaar was. Met zwaardere toegangseisen zal het havo-diploma beter binnen het bereik liggen.

* Meer informatie over de veranderingen in vbo en mavo kunt u vinden in een PMVO-uitgave: *Vmbo: waarom en hoe verder?* De brochure is gratis. Schriftelijk bij het PMVO te bestellen, postbus 85518, 2508 CE Den Haag, fax 070-3023409 of email:

gelijkheid: de school kan namelijk havo-leerlingen die daarom verzoeken in bijzondere gevallen (bijvoorbeeld bij dyslexie) vrijstelling verlenen voor het deelvak moderne taal en letterkunde 1 (dus Frans of Duits).

info@pmvo.nl.

Overstap van 3havo naar mbo

Als in de loop van het derde leerjaar blijkt dat de havo-opleiding voor een leerling toch te zwaar is en er beter een andere leerroute gekozen kan worden, dan is het mogelijk om over te stappen naar het secundair beroepsonderwijs.

Dit blijft mogelijk, ook als de vernieuwde tweede fase is ingevoerd. Door de veranderingen in het mbo is deze (tussentijdse) overstap de laatste jaren aantrekkelijker geworden. In het mbo zijn veel keuzemogelijkheden, er kan op verschillende niveaus examen worden gedaan (wat met name voor zogenaamde laatbloeiers interessant is) en op een aantal scholen voor mbo worden vaak doorstroomprogramma's naar het hbo aangeboden. Daarom is het voor leerlingen die nu al opteren voor een mbo-opleiding (bijvoorbeeld omdat ze de hbo-opleiding te theoretisch of te zwaar vinden) wellicht beter om vanuit de derde klas havo al door te stromen naar het eerste leerjaar van het mbo. De overstap van 3havo naar het mbo zal echter eerder uitzondering dan regel zijn, omdat leerlingen voor wie het mbo de beste leerweg is, meestal al op een eerder tijdstip naar het vbo/mavo zijn verwezen.

6. Doorstroming naar hbo en universiteit

Eén van de achtergronden van de hele vernieuwingsoperatie is het gegeven dat de aansluiting van het voortgezet onderwijs op het vervolgonderwijs - hbo en universiteit - verbeterd moet worden. In het eerste jaar worden er uitvalpercentages gemeten van gemiddeld 40%.

De klachten die het hoger onderwijs uit over de leerlingen die instromen komen globaal op het volgende neer:

- studenten weten genoeg, maar ze kunnen zo weinig met wat ze weten.
- ze brengen niet de vaardigheden mee die verwacht worden en nodig zijn voor een succesvol verblijf in het hoger onderwijs ; ze hebben een te passieve rol aangemeten gekregen en daardoor vaardigheden als plannen, organiseren, zelfstandig activiteiten uitvoeren onvoldoende ontwikkeld.
- door de grote keuzevrijheid is er sprake van onsamenhangende vakkenpakketten en ontbreekt het zicht op wat een student in de vooropleiding heeft gedaan; per persoon kunnen de verschillen aanzienlijk zijn, waardoor het vaststellen van de voorkennis een ingewikkelde operatie is.

Door in de vernieuwde tweede fase leerlingen een breder gemeenschappelijk pakket te laten volgen (waarin de moderne vreemde talen), een specifiekere op vervolgstudies toegesneden combinatie van vakken (het profiel) aan te bieden en nadruk te leggen op vaardigheden en actief en zelfstandig leren, zal de aansluiting op de vervolgonderwijs moeten verbeteren. Daar komt nog bij dat de oriëntatie op studie en beroep een belangrijke plaats inneemt in het onderwijs, zodat de leerlingen beter, bewuster en ook gemotiveerder kiezen voor een vervolgonderwijs. Dit vergroot de kans op succes.

Opleidingen moeten straks verplicht minimaal één profiel - zonder verdere eisen - toelaten. Ten aanzien van andere profielen mogen aanvullende eisen worden gesteld. In dit verband wordt ook wel gesproken van instroomrechten. Aan het havo-profiel

Economie & Maatschappij is bijvoorbeeld het recht gekoppeld in te stromen in diverse hbo-opleidingen in de sector economie en communicatie. Ook leerlingen met het profiel Natuur & Gezondheid zijn toelaatbaar tot een groot aantal van deze opleidingen, maar als aanvullende eis wordt dan wel het deelvak Economie 1 gesteld.

Voor een volledig overzicht van toelatingsrechten voor hbo-opleidingen en universitaire opleidingen bestaat in deze brochure helaas niet de ruimte. In de volgende drie overzichten kunt u in grote lijnen de toelatingseisen voor de verschillende vervolgonderwijs terugvinden (aan deze gegevens kunnen rechten ontleend worden).

Een volledig overzicht van de doorstroomrechten kunt u vinden in de brochure Doorstroomrechten van voortgezet naar hoger onderwijs een uitgave van het PMVO en LDC, te bestellen bij het LDC, fax 0522-25 38 64, prijs ~ 5, exclusief administratie en verzendkosten.

- * = zonder meer toelaatbaar
 [vak] = is (soms/niet altijd) aanvullende eis
 - = niet toelaatbaar

Van havo naar hbo

hbo-sector/ profiel	C & M	E & M	N & G	N & T
Onderwijs	*	*	*	*
Gezondheidszorg	biologie	biologie	*	*
Economie & Communicatie	wiskunde A2	*	economie 1 taal	economie 1 taal
Kunst	*	*	*	*
Welzijn	*	*	*	*
Techniek & Milieu	-	-	wiskunde B2	*
Landbouw, Natuur & Milieu	-	scheikunde	wiskunde B2 natuurkunde 2	*

Van vwo naar hbo

hbo-sector/ profiel	C & M	E & M	N & G	N & T
Onderwijs	*	*	*	*
Gezondheidszorg	biologie	biologie	*	*
Economie & communicatie	economie 1	*	economie 1	economie 1
Kunst	*	*	*	*
Welzijn	*	*	*	*
Techniek & Milieu	natuurkunde 1 wiskunde A2	natuurkunde 1	*	*
Landbouw, Natuur & Milieu	-	scheikunde 1	*	*

Van vwo naar wo

wo-richting / profiel	C&M	E&M	N&G	N&T
Taal, Cultuur & Recht	*	*	*	*
Sociaal-wetenschappelijk opleidingen	*	*	*	*
Landbouwkundige, scheikundige, aardwetenschappelijke en technische opleidingen	-	-	*	*
Wiskundige en natuurkundige opleidingen	-	wiskunde B1,2 natuurkunde 1,2	wiskunde B2	*
Technische opleidingen	-	wiskunde B1,2 natuurkunde 1,2	wiskunde B2 natuurkunde 2	*
Medische, biologische en farmaceutische opleidingen	-	-	*	biologie 1,2
Economische en bedrijfskundige opleidingen	economie 1	*	economie 1	economie 1

7. Samenvatting: de tweede fase in vogelvlucht

Op dit moment vinden er ingrijpende wijzigingen plaats in de bovenbouw van havo/vwo. Achtergronden van deze wijzigingen zijn:

- het onderwijs van vandaag bereidt niet goed voor op de maatschappij van morgen: de maatschappij krijgt steeds meer behoefte aan flexibele mensen met een brede ontwikkeling, mensen die weten hoe ze zelfstandig kunnen leren en werken. Het onderwijs zou jongeren daarop voor moeten bereiden;
- de noodzaak van betere aansluiting op het vervolgonderwijs (HBO/universiteit): het uitvalpercentage in het eerste jaar HBO/WO is schrikbarend hoog: 30 tot 70% in het eerste jaar, afhankelijk van de studierichting;
- de aansluiting op de basisvorming: in 1993 is de basisvorming in de onderbouw van start gegaan; de bovenbouw moet daar wat betreft inhoud en wijze van lesgeven bij aansluiten.

Door het aandeel algemene vorming te vergroten en de vakkenkeuze meer te stroomlijnen en tevens vaardigheden naast kennis een belangrijke plaats te geven, is geprobeerd tegemoet te komen aan de eisen van de maatschappij en de vervolgopleidingen.

Samengevat komen de wijzigingen er op neer, dat de vrije vakkenkeuze verdwijnt en dat leerlingen kunnen kiezen tussen vier vaste vakkenpakketten, de profielen. Een profiel bestaat uit een gemeenschappelijk deel (voor iedereen gelijk), een profieldeel en een vrij deel. De profieldelen omvatten de volgende vakken:

- profiel Cultuur & Maatschappij: een (moderne) vreemde taal, geschiedenis, wiskunde, culturele en

kunstzinnige vorming, een tweede (moderne) vreemde taal of filosofie (vwo) en economie (havo)

- profiel Economie & Maatschappij: economie, wiskunde, aardrijkskunde en geschiedenis
- profiel Natuur & Gezondheid: biologie, scheikunde, natuurkunde en wiskunde
- profiel natuur en Techniek: natuurkunde, scheikunde, wiskunde

De vakken in het gemeenschappelijk deel zijn: Nederlands, Engels, op het vwo Duits en Frans en op het havo een moderne vreemde taal (in de meeste gevallen Duits of Frans), algemene natuurwetenschappen, culturele en kunstzinnige vorming, een combinatie van geschiedenis en maatschappijleer (op de havo alleen maatschappijleer) en lichamelijke opvoeding.

In het vrije deel kunnen leerlingen nog vrij vakken kiezen, bijvoorbeeld om twee profielen te combineren of een vak dat niet in hun profieldeel zit, maar dat wel nuttig kan zijn bij een vervolgstudie. Ze kunnen hierbij kiezen uit alle profiel(deel)vakken en management & organisatie, informatica en lichamelijke opvoeding. Verder kunnen ze zich oriënteren op een vervolgstudie, bijvoorbeeld door ergens een korte stage te lopen, zich bezighouden met de leerlingen- of medezeggenschapsraad of zich nader verdiepen in een specifiek vak.

Ook zal de organisatie binnen de school en de manier van lesgeven veranderen. Scholen gaan veranderen in zogenaamde studiehuisen: de strakke lesroosters zullen langzamerhand verdwijnen en de leraren zullen minder klassikaal lesgeven en meer individueel en groepsgewijs gaan begeleiden, leerlingen gaan meer zelfstandig werken en kunnen meer hun eigen

tempo bepalen. Hoe het studiehuis eruit zal gaan zien, zal per school anders zijn, evenals het tempo waarin het zal ontstaan.

Wanneer de wijzigingen worden ingevoerd is afhankelijk van de school. Ongeveer een kwart van de scholen is in augustus 1998 met de tweede fase van start gegaan. De overige scholen beginnen met ingang van het schooljaar 1999/2000. De eerste nieuwe examens havo zullen plaatsvinden in het voorjaar 2000, de eerste nieuwe vwo examens in 2001.

8. Het studiehuis op televisie, radio en Internet

Televisie

Teleac/NOT heeft een serie van zes televisieprogramma's van circa 30 minuten gewijd aan de vernieuwingen in de bovenbouw van havo en vwo. Deze serie is voor het eerst uitgezonden in het najaar van 1997 en enkele keren herhaald.

Deze serie is speciaal gemaakt voor ouders en hun kinderen die straks te maken krijgen met de vernieuwde bovenbouw. In de zes programma's gaat u op bezoek bij diverse scholen voor voortgezet onderwijs, vertellen leraren en leerlingen over hun ervaringen met experimenten met het studiehuis en reageren ouders op de komende veranderingen. Centraal staat de vraag wat het studiehuis en de profielen voor de toekomst van de school en dus van uw eigen kinderen zullen gaan betekenen.

Aflevering 1: Nieuwe tijden, nieuwe scholen; een overzicht: wat zijn profielen, wat is een studiehuis, wat leren kinderen er nog, om welke vaardigheden gaat het, meer vrijheid/meer verantwoordelijkheid.

Aflevering 2: Studiewijzer? Over welke structuur het studiehuis biedt, hoe de school zicht houdt op de vorderingen en resultaten, wat zijn studiewijzers, wat doet de school als een leerling de vrijheid niet aan kan?

Aflevering 3: Mag ik mij profileren?: aandacht voor de invulling van de 4 profielen, aanvullende vakken, switchen van profiel, examendossier.

Aflevering 4: Verschil mag er zijn: verschillen zijn er zowel in aanleg als belangstelling, individuele leerroutes, de rol van informatietechnologie.

Aflevering 5: Geen baan voor het leven:

de maatschappij verandert snel, het vak, de baan, het bedrijf voor de rest van je leven bestaat niet meer. In het studiehuis is oriëntatie op studie- en beroep een verplicht onderdeel.

Leerlingen krijgen de mogelijkheid een kijkje te nemen op de hbo-instellingen of de universiteit en gaan op stage in de beroepspraktijk.

Aflevering 6: Studiehuizen verschillen: een portret van twee verschillende scholen, die elk op eigen wijze het studiehuis hebben ingevuld.

Banden van deze uitzendingen zijn verkrijgbaar bij Teleac/NOT, afdeling klantenservice, postbus 1070, 1200 BB Hilversum, tel. 0900-1344, fax 035-6293123, (www.teleacnot.nl).

Radio en Internet

Van 21 oktober tot en met 18 november 1997 zijn er vijf radioprogramma's op radio 5 uitgezonden die de werkwijze in het studiehuis illustreerden. Deze radio-uitzendingen kunnen ook worden opgevraagd via Internet (radio on demand).

De radioprogramma's zijn bedoeld voor leerlingen, ouders en leraren. Het eerste programma gaat over profielkeuzes en wat ze inhouden voor je toekomst, de volgende vier programma's geven uit elk profiel een voorbeeld hoe je in het studiehuis verschillende vakken kunt integreren in een profielwerk-stuk. Het materiaal is direct te gebruiken als leerbron voor een profielwerk-stuk. Deze radio-uitzendingen kunnen ook worden opgevraagd via Internet.

Aflevering 1: het studiehuis geprofileerd

Aflevering 2: Cultuur & Maatschappij: Rembrandt, de yup van de Gouden

Eeuw. Rijk geworden maar arm gestorven, een geniale schilder, maar onhandige zakenman.

Aflevering 3: Economie & Maatschappij: De invoering van de Euro in 1999 komt razendsnel dichterbij.

Aflevering 4: Natuur & Gezondheid: de beruchte stier Herman en het beroemde schaap Dolly: resultaten van biotechnologie, dieren aangepast aan de wensen van de mens. Maar moet alles wat kan ook kunnen?

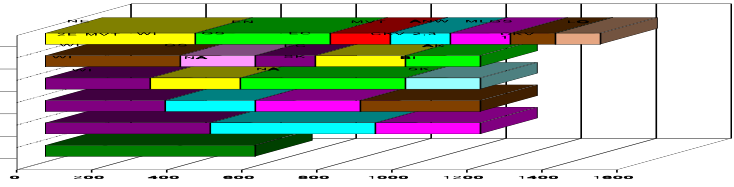
Aflevering 5: Natuur & Techniek: In 2020 moeten wij 10% van onze energiebehoefte uit duurzame energie halen. Energie uit zon, wind, water en biomassa: haalbaar of utopie?

Vanaf december 1998 zijn er ook per profiel drie radioprogramma's te vinden op de site (<http://radio5.teleacnot.nl/studiehuis>):

1. Cultuur en maatschappij: Rembrandt, utopia en het nieuws;
2. Economie en maatschappij: de Euro, de beurs en armoede;
3. Natuur en gezondheid: biotechnologie, voeding en genieten;
4. Natuur en techniek: het heelal, energie en olie.

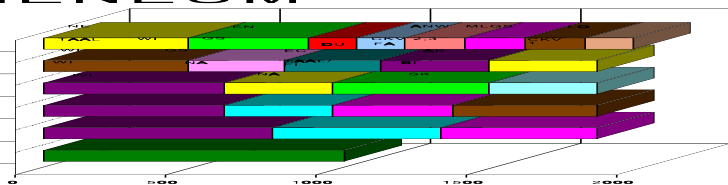
HAVO

Gemeenschappelijk Deel
Cultuur en Maatschappij
Economie en Maatschappij
Natuur en Gezondheid
Natuur en Techniek
Vrij deel



ATHENEUM

- Gemeenschappelijk Deel
- Cultuur en Maatschappij
- Economie en Maatschappij
- Natuur en Gezondheid
- Natuur en Techniek
- Vrij deel



GYMNASIUM

- Gemeenschappelijk Deel
- Cultuur en Maatschappij
- Economie en Maatschappij
- Natuur en Gezondheid
- Natuur en Techniek
- Vrij deel

